

Jacek Trawczyński

"Słownik biograficzny Warmii,
Mazur i Powiśla XIX i XX wieku (do
1945 roku)", Tadeusz Oracki,
Warszawa 1983 : [recenzja]

Palestra 28/11(323), 75-76

1984

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

3.

Tadeusz Oracki: *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla XIX i XX wieku (do 1945 roku)*, Warszawa 1983, Instytut Wydawniczy PAX, s. 349.

W pierwszym kwartale 1984 roku dotarła do czytelników kolejna książka docenta Uniwersytetu Gdańskiego T. Orackiego. Jej nowatorski i szczególny charakter wypływa m.in. z faktu, że „w polskiej literaturze naukowej nie było dotychczas publikacji o charakterze biograficznym, która by ukazywała wkład ludności Warmii, Mazur i Powiśla do kultury i nauki polskiej oraz wieloletnią walkę o narodowe i społeczne wyzwolenie tych ziem” (s. 5). Ponadto wiadomo również, że dzieła tego rodzaju są owocem kilkuletniej współpracy specjalistów wielu dyscyplin. Tymczasem cmawiana książka jest wynikiem pracy jednego autora, od lat zajmującego się dziejami tych regionów. Opracowanie kilkuset biogramów na podstawie bogatej informacji źródłowej jest dowodem wykonania zaiste tytanicznej pracy.

Publikacja T. Orackiego jest swoistą przeciwagą dla trzytomowego i tendencyjnego wydawnictwa zatytułowanego „Altpreussische Biographie”, które zostało zapoczątkowane pierwszym tomem w 1941 roku i niedawno zakończone ostatnim tomem w Republice Federalnej Niemiec. Rzetelny warsztat naukowy przeciwstawiony został tonowi propagandowo-nacjonalistycznemu, często występującemu w tomach niemieckich powyższej „Bibliografii”.

W słowniku znajdują się biogramy ludzi, którzy na Warmii, Mazurach i Powiślu położyli duże zasługi w związku z „działalnością na polu: nauki, literatury, sztuki, prasy, szkolnictwa, oświaty, w życiu społecznym, religijnym i politycznym” (s. 7). Biogramy te zawierają życiorysy osób przeważnie ściśle związanych z historią wymienionych ziem. Ranga ich dokonań dla Polski jest różna.

Znane są szeroko drogi życiowe Reinholda Barcza, księdza Gustawa Gizewiusza, Kazimierza Jaroszyka, Michała Kajki, Wojciecha Kętrzyńskiego, Jerzego Lanca, Labuszów i Leydingów, rodu Leyków, Bogumiła Linki, Karola Małła, rodziny Pieniężnych i Samulowskich. Marii Zientara-Malewskiej.

Nie mniej bogate i skomplikowane są losy działaczy nie tak powszechnie znanych, ale silnie zaangażowanych w utrzymanie polskości na Warmii, Mazurach i Powiślu. Suche dane z ich życiorysów nie oddają dramatyzmu i rozterek towarzyszących im niemal przez całe życie. Również przez lata następujące po 1945 roku. Uzupełnienie biogramów np. Jana Bociana, Jana Dopatki, Emila Leyka czy Jana Lipperta lekturą pozycji z informacji bibliograficznej przekonuje nas o tym całkowicie.

Zapoznając się z kartami Słownika nie sposób nie zauważyć, że drogi życiowe wielu działaczy i istotne wydarzenia związane są ze Szczytnem. W mieście tym przejawiał największą aktywność Mazurski Związek Ludowy, tu też ukazywał się w nakładzie 3500 egzemplarzy „Mazur”. Tutaj istniały różnorodne organizacje kulturalne i religijne, a miejscowy bank wspomagał finansowo mazurskiego chłopca. Szerokim echem na całym obszarze plebiscytowym odbiło się wydarzenie z 21 stycznia 1920 roku, kiedy to bojówki Heimatverein (Związek Ojczyzniany) napadły na zebranie Rady Ludowej. W czasie zajścia bestialsko pobici zostali B. Linka, A. Cyzerman, E. Leyk oraz dr S. Gąsowski. Te i inne przykłady świadczą o tym, że Szczytno odgrywało niepoślednią rolę w układzie sił między obozami polskim i niemieckim.

W Słowniku odnajdujemy również liczne biogramy adwokatów oddanych walce

o zachowanie polskości na Warmii, Mazurach i Powiślu. Dr Jerzy Kostenecki ze Złotowa występował w sprawach karnych przed sądami wszystkich instancji w Rzeszy, broniąc członków Związku Polaków w Niemczech. Jan Łangowski ze Sztumu był cenionym obrońcą Polaków na Powiślu. Dr Mieczysław Marchlewski z Gdańska bronił działaczy polskich przed sądami gdańskimi. Alfons Parczewski, adwokat, dziekan Wydziału Prawa UW i rektor USB w Wilnie, protestował publicznie przeciwko plebiscytowi z 11 lipca 1920 roku, nie uznając plebiscytu za niezbędny sprawdzian występujący przy akceptowaniu przyrostów terytorialnych państwa. Wymienione wyżej nazwiska oraz wiele innych (np. adw. adw. A. Barczewskiego, J. Czodrowskiego, J. Kokowskiego) bez wątpienia powinny się znaleźć w Słowniku Biograficznym Adwokatów Polskich.

Dzieje Warmii, Mazur i Powiśla inspirowały i głęboko interesowały twórców literatury. Są i oni reprezentowani w dziele T. Orackiego, i to przez postacie najbardziej znakomite, bo Józefa Ignacego Kraszewskiego, Stefana Żeromskiego, Jana Kasprzowicza, Melchiora Wańkowicza i Ernesta Wiecherta. Ich związki z tymi obszarami nie są znane do końca. Leśniczówka Piersławek koło Pieck, miejsce urodzenia E. Wiecherta, wzbudza duże zainteresowanie turystów wędrujących po Mazurach.

Słownik może liczyć na szerokie grono odbiorców. Pomimo regionalnego wymiaru zainteresuje on pracowników nauki, studentów, nauczycieli, działaczy społecznych i politycznych. Jego pojawienie się powoduje, że nie sposób zajmować się problematyką Warmii, Mazur i Powiśla bez powołania się na tę pomnikową pozycję.

Książka została starannie wydana przez edytora, a estetyczną okładkę opatrzone znakiem Rodła.

Jacek Trawczyński

PRAJA O ADWOKATURZE

W „Trybunie Ludu” (nr 223 z dnia 17 września 1984 r.) została zamieszczona notatka prasowa pt. *Adwokatura w 40-lecie Polski Ludowej* o poniższej treści:

„15 bm. w Warszawie odbyła się uroczysta akademii poświęcona obchodom 40-lecia Polski Ludowej, zorganizowana przez Naczelną Radę Adwokacką. 37 adwokatów wręczono odznaczenia państwowe, a 62 — medale 40-lecia PRL. Aktu dekoracji dokonał zastępca przewodniczącego Rady Państwa Kazimierz Secomski. 52 adwokatów otrzymało honorową odznakę „Adwokatura PRL”. Tego dnia delegacja palestry złożyła wieniec na płycie Grobu Nieznanego Żołnierza i pod tablicą honorową upamiętniającą adwokatów poległych w latach II wojny światowej.”

Analogiczna notatka prasowa ukazała się też w „Życiu Warszawy” (nr 223 z 17 września 1984 r.).

*

Pod dość atrakcyjnym a zarazem bulwersującym tytułem *Minister kontra adwokaci* (z nadtytułem *Przed Sądem Najwyższym*) „Życie Warszawy” (nr 225 z dnia